

הא [הר"ן] מעתה, שדין העמדה והערכה נאמר בבהמה טמאה עצמה, במה אני מקיים את דין העמדה והערכה האמור בפסוק "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה" והעמיד את הבהמה לפני הכהן. והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע" (ויקרא כז, יא-יב) — בבעלי מומין שאסורים בהקרבה כטמאים, שיפדו. ומעתה יש מקום לשאול: יכול יפדו כל בעלי מומים, ואף על מום עובר? — לכן תלמוד לומר (מלמדנו הכתוב) "בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה" — דווקא בבעלת מום זו שאינה קריבה כל עיקר, כלומר, לעולם (שיש בה מום קבוע), יצתה (יצאה) זו שהיא בעלת מום עובר, שאמנם אינה קריבה היום, אלא למחר. ונסכם: אמר רחמנא [הכתוב] עביד [עשה] לה העמדה והערכה, כפי שנאמר בפסוק "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן" וגו' (שם שם, יב), ואם כן בקדשי מזבח הכתוב מדבר, שהרי בקדשי בדק הבית — אין הבחנה בין מום קבוע למום עובר, שהרי אף זו שאינה בעלת מום, גם כן נפדית. וברייתא זו שהיא מן הסיפרא (וסתם סיפרא — כשיטת ר' יהודה, החולק על ר' שמעון), כשיטת חכמים היא, ומשמע שסבורים חכמים שקדשי מזבח בכלל העמדה והערכה. ומשמנתנו אנו למדים בשיטת חכמים שקדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה. הרי שלשיטת חכמים בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית בכלל העמדה והערכה היו, וכחשבו ר' יוחנן לדבריהם, ושלא כחשבו של ריש לקיש!

א ומבררים עתה את שיטת ריש לקיש. אמר רב גידל, אמר רב: מאי טעמא [מה הטעם] של ריש לקיש שאמר כי לשיטת רבנן [חכמים], קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה, ואילו קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה? — שכן אמר קרא [הכתוב]: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן. והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", ויש לברר: איזהו (מהו) הדבר שאינו חלוק בדינו בין טוב לרע, כלומר, בין חס לבין בעל מום? — הרי אמר: זה קדשי בדק הבית, שבאים תמימים ובעלי מומים, ואמר קרא [הכתוב] "והעריך הכהן אותה" בא למעוטי [למעט] קדשי מזבח, שאינם בכלל הערכה והעמדה. ושואלים: ולשיטת ר' יוחנן, הסבור שלדעת חכמים יש דין העמדה והערכה אף בקדשי מזבח, כתוב זה "אותה" למעוטי מאי [למעט את מה] הוא בא? ומשיבים: למעוטי [למעט] מכלל דין העמדה והערכה קדשי מזבח שהוא בעל מום מעיקרו. ושואלים: ולשיטת התנא דבי [חכם] בית המדרש של לוי, שאמר שאפילו זה שהוא בעל מום מעיקרו — גם כן היה בכלל דין העמדה והערכה. דתני [שכן שנה] לוי: הכל היו בכלל העמדה והערכה, ואפילו בעל מום מעיקרו. וכן תני [שנה] לוי במתניתיה [במשנתו]: ואפילו חיה, ואפילו עופות וכגון אוזיים, שאינם קריבים, וכולם בכלל העמדה והערכה — והכתוב [הרי נאמר] "אותה", והרי זה בא למעט, ומעתה לא הכל היו בכלל העמדה והערכה! ומסכמים: אכן קשיא [קשה].

ב ומבררים את שיטת ר' שמעון שבמשנתו, אמר רב יהודה, אמר רב: מאי טעמא [מה הטעם] לשיטת ר' שמעון שאמר, קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה (ולכן, אם מתו — יקברו), ואילו קדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה? — שכן אמר קרא [הכתוב] "והעמיד את הבהמה לפני הכהן. והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", ויש לדרוש: בפירושו של פסוק זה: איזהו (מהו) הדבר שחלוק בדינו בין טוב לרע, כלומר, בין חס לבין בעל מום? — קדשי בדק הבית, שאין דין הערכה והעמדה בהם. ושואלים: אי הכי [אם כן], שענינו של כתוב זה הוא בדבר שיש בו הבדל בין טוב לרע, "והעריך הכהן אותה בין טוב לרע" מיבעי ליה [נצרך לו] לומר, שכן הלשון "בין טוב ובין רע" יש בה להורות על השוואה, בעוד שהלשון "בין טוב לרע" מורה על הבדל. ומסכמים: אכן קשיא [קשה] הדבר על ר' שמעון.

ג ושבים לדרוש בדעותיהם של ר' יוחנן וריש לקיש. מיתבי [מקשים] ממה שלמדנו בברייתא: קדשים שמתו, אם היו תמימים — אין הם נפדים, אלא יקברו. ואם היו בעלי מומין

תוספות

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

ממדרש ההלכה שעל ספר ויקרא, סיפרא, וסתם סיפרא הריהו כשיטת ר' יהודה החולק על ר' שמעון. נמצאנו למדים שחכמים סבורים שקדשי מזבח הריהו בכלל העמדה והערכה. ובתוס' הובא גם פירוש שני, שקדשי בדק הבית נלמדים ממה שנאמר בכתוב עצמו "והעמידו [צריך לומר: והעריך אותה] הכהן בין טוב ובין רע", ויש לשאול: איזהו דבר שאין חלוק בו בין טוב לבין רע? — זה קדשי בדק הבית.

אמר רב גידל אמר רב מאי טעמא דריש לקיש העירו אחרונים שאין זה מסתבר שרב יפרש את דברי ריש לקיש הצעיר ממנו. והציעו שאפשר שהסבור של רב בשיטת חכמים הריהו כהסבור של ריש לקיש, ורב אמר את דבריו אלא כהסבור לדבריו הוא, ואולם התלמוד, אגב שמהלך סוגייתו עסק במחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, הסב את דברי רב אלו על דברי ריש לקיש (יעב"ץ).

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

מסורת הש"ס
א. בכורות יד, א.
ב. שם יד, ב.

גרסות
ואם כל בהמה אשר לא יקריבו יש בכת"י ובשי"מ כבמקרא: ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו. אלא למחר בכת"י: אבל קריבה היא למחר. בעל מום מעיקרו בכלל העמדה והערכה יש בכת"י: בעל מום מעיקרו היה בכלל העמדה והערכה. דתני לוי — מעיקרו בכת"י חסר קטע זה. ואפילו חיה בכת"י חסרות מילים אלו.

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריבו ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבת, אבל להדיט — שריא.

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבי יהודה. אלמא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתביב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חלוק בין טוב לרע? הרי אמר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה.

אפילו חיה ואפילו עוף — כגון שמתפס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (קב, ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח.

תמימים יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי

בקדשי מזבח – קסלקא דעמך השתא: משום ללא היו כלל העמדה והערכה. אבל בקדשי בדק הבית כו' – דהו נהעמדה והערכה. רבי שמעון אומר כו' תמימין יקברו – משום מעלה. ובעלי מומין יפדו – לקמיה פריך: הני קאמר רבי שמעון קדשי מוצה [יפדו]? הא צין רבי יוחנן צין ריש לקיש אמרי דלרבי שמעון קדשי מוצה הו כלל העמדה והערכה. מרישא תיובתא לרבי יוחנן – דקמני לרצנן נקדשי מוצה יפדו. בבעל מום מעיקרו – משום הכי יפדו, ונקדשי דק הבית – יקברו, דהתם לא שני צין צעל מום מעיקרו לקדס הקדישו למומו. והכי מסתברא – דאי נשקדס הקדישו את מומו, וטעמייהו דרצנן כדריש לקיש, דקדשי מוצה לא היו כלל העמדה והערכה – ליפלוג רבי שמעון עלה, ולימא נקדשי מוצה יקברו, דהא לרבי שמעון קדשי מוצה היו נהעמדה והערכה. אלא מדלא פליג – שמע מינה צעל מום מעיקרו קאי, ומשום הכי קדשי מוצה יפדו. וקדשי דק הבית נמי יפדו, דלרבי שמעון (נמי) קדשי דק הבית לא היו. לימא תיהוי תיובתא דריש לקיש – דהא מגופה שמעינן דאצטעל מום מעיקרו קאי, והשתא יש לומר טעמא דצעל מום מעיקרו. הא קדס הקדישו למומו – לרצנן נמי יקברו. בשקדס הקדישו את מומו – וטעמייהו דרצנן: משום קדשי מוצה לא היו. נפלוג רבי שמעון עלה – דקדשי מוצה, ונימא: יקברו. ואמאי קמני לרבי שמעון: אחד קדשי מוצה ואחד קדשי דק הבית יפדו? ומשני: ריש לקיש מיפך אפיך והכי מותיב ממכילתא אחריתי – דאשכח צרימא אחריתי דמהפך לה ומוחיב לה הכי לרבי יוחנן. דרבי שמעון צן לקיש לא מיימי לה להא תיובתא לרבי יוחנן כדגרסינן לה הכא, דקמני צרבי שמעון צהדיא "קדשי מוצה יפדו". אלא מיפך אפיך והכי מותיב לה כדאשכחא במכילתא אחריתי בין תמימים כו' – ואף על גב דצין האי לישנא ללישנא דלעיל כי דייקת צה ליכא מיד, אלא (לא) דקמני צהדיא לרבי שמעון "קדשי מוצה יפדו". במה

דברים אמורים – דקאמר תנא קמא "צעלי מומין יקברו" – נקדשי דק הבית, אצל קדשי מוצה – יפדו, דלא היו נהעמדה והערכה. ואמאי רבי שמעון לחלוק נקדשי דק הבית, דאמרת יקברו – לדידי יפדו. תיובתא דרבי יוחנן מהך סיפא – דקמני לתנא קמא "אצל נקדשי מוצה – יפדו". בבעל מום מעיקרו – וצדק הבית – יקברו, דהתם לא שני צן צעל מום מעיקרו לצעל מום מעיקרו. ניפלוג רבי שמעון עלה – ונימא תרתי: קדשי דק הבית – יפדו, וקדשי מוצה – יקברו. אלא מדלא פליג – שמע מינה: דקדשי דק הבית, דקאמרי אינהו יקברו ואינהו יפדו, ונקדשי מוצה שתיק ממאי דאמרי רצנן יפדו – שמע מינה: צעל מום מעיקרו איירי. הכי נמי דפליג – ותנא צן פלוגמייהו צדק הבית, והוא הדין דפליג עלייהו נמי נקדשי מוצה דיקברו. לריש לקיש דאמר לרבנן כו' – הא דקמני צעל צרימא "קדשי מוצה יפדו" – מוקים לה אפילו נקדס הקדישו את מומו, שמע מינה כו'. צעלמא לרבי יוחנן דמוקים לה צעל מום מעיקרו – לא איכפת צן אס נפדה לנצנים, דהא לא נחמא מעולם קדושה לגופיה. אלא לריש לקיש איכא למינעי.

– יפדו. במה דברים אמורים? – בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית – בין תמימין בין בעלי מומים, הרי אלו יקברו. אלה דברי חכמים. ר' שמעון אומר: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית שמתו, אם היו תמימים – יקברו, ואם היו בעלי מומין – יפדו. והרי זו איפוא תיובתא [קושיה חמורה] על ר' יוחנן האומר שלשית חכמים בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה (ולכן אם מתו – יקברו) מרישא [מתחילת הברייתא]. ומשיבים: אמר [יכול לומר] לך ר' יוחנן: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? – בזה שהיה בעל מום מעיקרו, ובה חכמים סבורים שלא היה בכלל העמדה והערכה, ולכן אם מתו – יפדו, אבל במקרה שנפל בו מום לאחר הקדשתו ומת, סבורים חכמים שיקברו. ומוסיפים: הכי נמי מסתברא [כך גם כן מסתבר] לומר, שכאן מדובר בבעלי מום מעיקרו, דאי תימא [שכן אם תאמר] שמדובר במקרה שקדם הקדישו את מומו – האם באופן זה ליפלוג [יחלוק] ר' שמעון עלה [עליה] ויאמר שיפדו, והרי ר' שמעון סבור שקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה! אלא לאו שמע מינה [האם לא תלמד מכאן] – שמדובר בברייתא זו בבעל מום מעיקרו. ובכך נחלקו חכמים ור' שמעון, שחכמים סבורים שדינם של קדשי בדק הבית שמתו שיקברו, ור' שמעון סבור שיפדו. ושואלים לצד האחר: אלא מעתה שהוכחנו מתוך דברי ר' שמעון שהברייתא עוסקת בבעל מום מעיקרו, ועל כך אמרו חכמים שקדשי מזבח בעלי מומים יפדו, אבל בבעלי מומים שקדם הקדשם למומם סבורים חכמים שיקברו לימא [תאמר] כי תיהוי תיובתיה [תהיה ברייתא זו קושיה חמורה] על הסברו של ריש לקיש שאמר שלשית חכמים קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה (ולכן אם מתו – יפדו), ממה ששינו בברייתא שאם היו תמימים יקברו! ומשיבים: ריש לקיש מוקים לה [מעמיד אותה, את הברייתא] בשקדס הקדישו את מומו, ודברי חכמים האמורים בה הריהם כשיטתו, שקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, ואם מתו – יפדו. ואשר לשאלה, אי הכי, ניפלוג [אם כן, היה מקום שיחלוק] ר' שמעון עלה [עליה] ויאמר שקדשי מזבח יקברו – יש להשיב: ריש לקיש מיפך אפיך [הוסיף] את גירסת הברייתא, והכי מותיב [וכך הוא מקשה] על ר' יוחנן ממכילתא [מדרש הלכה] אחריתי [אחרת]. ששינו בה: קדשים שמתו, בין שהיו תמימין בין שהיו בעלי מומין – הרי אלו יקברו. אלו דברי חכמים, ואילו ר' שמעון אומר: קדשי בדק הבית שמתו, תמימים – יקברו, ובעלי מומין – יפדו. הרי זו איפוא תיובתא [קושיה חמורה] על הסברו של ר' יוחנן מסיפא [מסוף] דבריהם בברייתא! ומשיבים: אמר [יכול לומר] לך ר' יוחנן: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? – בבעל מום מעיקרו. ומעירים: הכי נמי מסתברא [כך גם כן מסתבר] לומר, משום דאי תימא [שאם תאמר] שמדובר בשקדס הקדישו את מומו, וחכמים סבורים שקדשי בדק הבית יקברו וקדשי מזבח יפדו – ניפלוג [שיחלוק] ר' שמעון עלה [עליה], בשני האופנים הללו. ושואלים: אם כן אלא לימא תיהוי תיובתיה [תאמר שתהא זו קושיה חמורה] על ריש לקיש מדוע לא חלק ר' שמעון בקדשי מזבח! ומשיבים: אמר [יכול לומר] לך ריש לקיש: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? – בשקדס הקדישו את מומו, ואשר לשאלה ניפלוג [שיחלוק] ר' שמעון עלה [עליה] – אמר [יכול לומר] לך ריש לקיש: הכי נמי דפליג [כך גם כן, אמנם כן, שחלוק] ר' שמעון אף בקדשי מזבח. ואולם כיון שהברייתא עסקה בקדשי בדק הבית, התייחס ר' שמעון רק לקדשי בדק הבית.

ד' ודנים עוד במחלוקת ריש לקיש ור' יוחנן. אמר ליה [לו] ר' ירמיה לר' זירא: להסברו של ריש לקיש, שאמר כי לדעת רבנן [חכמים] קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, וקתני [ושנינו] קדשי מזבח אמר: יקברו. אבל קדשי מזבח כו'. רבי שמעון אומר: תמימין יקברו, אבל

ד' אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: לריש לקיש, דאמר: לרבנן, קדשי מזבח – לא היו בכלל העמדה והערכה, וקתני: קדשי מזבח

ד' אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: לריש לקיש, דאמר: לרבנן, קדשי מזבח – לא היו בכלל העמדה והערכה, וקתני: קדשי מזבח

תוספות

מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. ותמימים יקברו – דאין בהן מום, ואין רשאים לפדות בלא מום. רבי שמעון אומר תמימים יקברו – דכי נמי קדשי בדק הבית לא היו, כדמפרש לקמן טעמא: משום דחזו להקרבה. הכא במאי עסקינן בבעל מום מעיקרו – ואפילו הכי בקדשי בדק הבית יקברו, דבכל ענין היו, דלא שייך לפלוגי בין תם מעיקרו לבעל מום מעיקרו, הואיל ואינן עומדות אלא לדמיהן. רבי שמעון בן לקיש מפיק ותני במכילתין אחריתי – והך דלעיל משבשטא, אלא בין תמימין בין בעל מומין יקברו. ומיירי בקדשי בדק הבית, וכדרבנן, דאמרי שהיו [בכלל כו']. רבי שמעון אומר: [תמימים] יקברו, כדאמר לקמן: משום דחזו להקרבה, ומחמירין ביה קדושת מזבח. "במה דברים אמורים? בקדשי בדק הבית" – אתאן לתנא קמא, ולכך

עיונים הכי נמי דפליג. הקושיה מפני מה לא נזכרו דברי התנא החולק היא קושי פרשני. פעמים מוכיחים כי התנא אכן חולק במפורש על הדברים במקום אחר, ופעמים מניחים (כמו כאן) כי מאחר שאין זה הנושא המרכזי לא טרח החולק להשמיע כאן את דעתו.

גרסות מרישא בכתח"י: ארישא. אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית תמימים יקברו ובעלי מומין יפדו בכ"י מ ועוד נוסף: במה דברים אמורים בקדשי בדק הבית אבל בקדשי מזבח יפדו. ממכילתא אחריתי יש בכת"י: כדאשכח במכילתא אחריתי.

לשון מכילתא פירוש המלה בארמית הוא מדה, וסבורים שכן כינו כל מסכת במשנה או בברייתא. ויש מן הראשונים שהסבירו שהוא שינוי של מגילתא – מגילה.

ואמר רב עלה – צפרק שני דנכורות, הא דתנן "יפדו" – זו דנני רני שמעון, דלמנ: קדשי צדק הציט אס מתו – יפדו. והאי צעל מוס מעיקרו, כקדשי צדק הציט חשיב ליה. אכל חכמים כו'. ומחלוקתו – דהא רבנן דפליגי עליה נמי אוקמת דצעל מוס מעיקרו לא הוה צללל העמדה והערכה. להכי לא אמר רב זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו – דליהו סבר לה כרבי שמעון לנקיט, דלמנ: לרבנן קדשי מונח לא היו צללל העמדה והערכה, והלכך לא מיתוקמא להאי דנכרות כולה כרבנן – משוס דרישא דההיא דמייירי צעעל מוס מעיקרו, דתני "יפדו", מתוקמא אפילו לרבנן. אכל סיפא קמי "אכל קדשים שקדם הקדישן את מומן, אס מתו – יקצרו", לא אחיא כרבנן. הלכך לא מיתוקמא כרבנן דהכא. ואיבעית אימא רב כרבי יוחנן סבירא ליה – דלמד קדשי מונח ולמד קדשי צדק הציט צני העמדה והערכה, חוץ מצעל מוס מעיקרו. וצין רישא וסיפא דההיא מצי לאוקומה נמי כרבנן וכרבי שמעון, ומני: "זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו".

משנה יקברו – הנפלים. שליא תקבר – שאין שליא צלא ולד.

וכל הך נקטים, משוס דליסורי הנאה נינהו. חולין שנשחטו בעזרה ישרפו – משוס דמיתלפי זהו קדשים שאירע זהו פסול. דאי אמר "יקצרו", כיון דלא מוכחא מילתא אי חולין הוּו אי קדשים – אתו למימר נמי קדשים שאירע בהן פסול טומאה או פסול נותר יקצרו. וקיימא לן נפסחים צפרק שני (כז,א): "צקדש צאט משרף" – לימד על כל הפסולין צנקדש שהן צשרפה. וכן חיה שנשחטה בעזרה – אפילו אס חולין היא. דליכא למיגזר משוס דלא ליקצרו קדשים פסולין, דהא כולי עלמא ידעי דחיה צנוקדשים ליכא, ולא אחי לחלופי – אפילו הכי משרף. חמיך בפסח – צנפסחים מפרש טעמא צפרק "כל שעה" (כוז, דגמר ליה מותר. תרומה טמאה – נמי משרף צ"צמה מדליקין" (צגה כה,ה). מפרש טעמא דמותרת צנהא, דלמרינן נמי הסם צפרק "כל שעה" (פסחים כה,א): לן נימנה, להסיקה חמת מצשילן. כלאי הכרם – "פן תקדש המלאה" וגו' – פן מוקד אש. וערלה מכלאים גמריה. את שדרכן כו' – אערלה וכלאי הכרם קאי, אוכלין – ישרפו, ומשקין – יקצרו. ומדליקין – ליהנות צפת ובשמן של תרומה. חוץ לזמנך – כלומר, על מנת לאכלן חוץ לזמנך, או לאכלן חוץ למקומן. ישרפו – צנקדש כו'.

תוספות

בהן להקדיש שלא כמצותו, דמצות תמימים למזבח – דין הוא לקוברן כשמתו. אבל פרה, שלא שינה במצותה – תפדה. (למה נקט אותה. עוד יש לומר: דודאי תמימים לבדק הבית שעמדין למזבח יש לנו להחמיר, דאמרת מזבח).

אלו הן הנשרפין ערלה וכלאי הכרם – צריך עיון: בשלמא בכלאי הכרם, דהא כתיבי "פן תקדש המלאה" – פן תוקד אש, אלא ערלה צריך עיון טעמא מאי בשרפה: ופירש רש"י: משוס דאיתקש לכלאי הכרם.

הנשרפין אפרן מותר ונקברים אפרן אסור – צריך עיון: טעמא מאי? ואומר מורי הרמ"ר: דנשרפין, כיון שצוה הכתוב לשרופן, אחר שעשה – כאילו נעשית מצותו, ואין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. הכי נמי, כיון שנעשית מצותו – הלך אסוריה. והא דאמר: אשירה אסורה לעולם, אף על פי שהזיקה הכתוב לשרופה (דברים יב) – היינו משוס דכתיב (שם ג) "לא ידבק בידך מאומה מן החרס". אבל הנקבriן, דלא הטעין הכתוב לשרופן – משוך איסורייהו לעולם.

דברי ר' שמעון ומחלוקתו **מיבעי ליה** [נצרך לו]

ג משנה ואלו הן הדברים האסורים בהנאה ונקבriן: בהמת קדשים שהפילה את עורביה – וכן אם הפילה שליא (מערכת קרומים, דרכה מקבל העובר את מזונו בהיותו שרוי במעי אמו) – הרי זו תקבר, שודאי היה בה ולד, ונימוח בתוכה. וכן הדין בשור הנסקל שנידון לסקילה על שהרג אדם,

שהוא נקבר; ובעגלה ערופה שהופרשה לכפרה על העיר הקרובה אל מקום הימצאו של אדם שנרצח ולא נודע מי רצחו, שהיא אסורה בהנאה (לפי שנאמר בה לשון כפרה, "כפר לעמך ישראל". דברים כא, ח); ובצפרי המצורע הבאות לטהרות; ובשיער נזיר שנטמא, ומגלח ראשו קודם שמתחיל בניירות חדשה; ובפטר חמור, כבוד החמור המיוחד מכל שאר החיות הטמאות שיש בו קדושה וצריך לפדותו בשה, ואם אין פודים אותו יש לעורפו. ונלמד מגזירה שווה מעגלה ערופה שאף הוא אסור בהנאה; ובתערובת בשר בחלב שהתבשליו יחד; ובבהמות חולין שנשחטו בעזרה. שכל אלה אסורים בהנאה, והרייהם חייבים בקבורה. ר' שמעון אומר: חולין שנשחטו בעזרה – ישרפו, וכדין הקדשים שנפסלו בעזרה, שנשרפים הם. וכן בכלל זה גם חיה שנשחטה בעזרה, שאף שאין היא כבהמה שממנה מביאים לקרבנות, גזרו עליה שתישרף. ואלו הן הנשרפין: חמיך בפסח – ישרף. ותרומה טמאה תישרף אף היא. והערלה (פירות העץ בשלש השנים הראשונות, האסורים באכילה), וכלאי הכרם (תבואה או ירק שנזרעו בכרם והרייהם אסורים בהנאה), את הדברים שדרכן לשרוף (כגון מאכלים) – ישרוף, ואת שדרכן להקבר ולא להישרף (כגון משקים) – יקבר. ומדליקין כפת ובשמן של תרומה שנטמאה, אף שנהנה מהם הכהן אגב שריפתם. כל הקדשים שנשחטו על מנת לאכול מבשרם או להקריב את החלקים הקרבים על המזבח חוץ לזמנך (לאחר זמן אכילתם או הקרבתם הראוי), ובכך התפגלו הקרבנות, וכן אם נשחטו על מנת לאוכלם או להקריבם חוץ למקומן (שלא במקומם הראוי), ובכך נפסלו הקרבנות – הרי אלו ישרפו.

עיונים

ואם מתו יפדו כלומר, ניתן לפדותם (ולדעת הרמב"ם, מצוה לפדותם, יעוין ספר המצוות עשין פו, ספר החינוך תמא), שלא כדין קדשים שקדם הקדשם את מומם.

אורה ההלכה

ואין עושין תמורה המקדיש בהמה בעלת מוס קבוע – אינה עושה תמורה, מפני שלא נתקדש גופה קדושה גמורה, ואינה אלא קדושת דמים. כמשנה במסכת בכורות. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות תמורה פ"א ה"א).

קדשים שהפילה... הפילה שליא נפל או שליה שהפילתם בהמת קדשים – יקברו, והרייהם אסורים בהנאה. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות פסולי המוקדשין פי"ט הי"א. שם הלכות תמורה פ"ד ה"ט).

וכן אין הם עושין תמורה, שאם אמר על בהמת חולין שתהא תמורתה – אין היא קדושה. ואם מתו ברשות ההקדש – יפדו, ואינם טעונים קבורה. ובהסבר הדברים אמר רב יהודה, אמר רב: זו ששינו במשנה בכורות במקדיש בעלי מוס למזבח שאם מתו דינם לפריה, הרי אלו כדברי ר' שמעון, שאמר כי דווקא קדשי מזבח

– היו בכלל העמדה והערכה, אבל קדשי צדק הבית – לא היו בכלל העמדה והערכה. כדתנן [כמו ששינונו במשנתנו]: ר' שמעון אומר: קדשי צדק הבית, אם מתו – יפדו. ואולם קדשי מזבח יקברו, כיון שלא היו בכלל העמדה והערכה. ומכל מקום, למרות שדעתו שקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה, מודה ר' שמעון בבעל מוס מעיקרו, שהקדישו למזבח כשהוא בעל מוס, ומת – שהוא נפדה. מאי טעמא [וחי הטעם], מהו המקור לכך בכתוב? – שכן אמר קרא [הכתוב] "ויהעמיד את בהמהו והעריך הכהן אותה" (ויקרא כו, יא – יב), ולמדים: "אותה" – דווקא זו שהוקדשה ורק לאחר מכן נפל בה מוס, למעוטי [למעט] בעל מוס מעיקרו, שאין הוא בכלל העמדה והערכה. אבל חכמים אומרים: כל קדשי מזבח, ואפילו זה שהיה בעל מוס מעיקרו (כשעה שהוקדש) היה בכלל העמדה והערכה, ולכן אם מתו – יקברו. והרי זה שלא כהסברו של ר' יוחנן בדברי חכמים שבמשנתו שבעל מוס מעיקרו אינו בכלל העמדה והערכה. ולשיטתו, המשנה בכורות הרייה: כשיטת חכמים (ואין אנו צורכים להעמידה דווקא כר' שמעון, כדברי רב יהודה אמר רב) אמר ליה [ו] אבוי לרב פפא (או לרבא, לשיטת יש אומרים): אין להקשות מדברי רב יהודה בשם רב אלו, שכן לא היתה כוונתו לחכמים שבמשנתו החולקים על ר' שמעון במשנתנו, אלא מאן [מיהו] התנא המכונה בפיו "החכמים"? – תנא דבי [חכם בית המדרש] של לוי. ששנה כך בכרייתות שבידו. ושאל רב פפא את אבוי על הסברו זה: אי הכי [אם כן], שאף חכמים שבמשנתנו סבורים שבעלי מוס מעיקרם הרייהם נפדים, מדוע אמר רב יהודה בשם רב בהסבר המשנה בכורות כי "זו דברי ר' שמעון" ותו [ו]יוהו. וחכמים נוספים] לא ציינן, ומשמע איפוא מדבריו שאין זה אלא כר' שמעון בלבד. והרי דין

זה הוא אף כשיטת חכמים שבמשנתנו, ולכן "זו דברי ר' שמעון ומחלוקתו (והחולקים עליו, במשנתנו)" מיבעי ליה [צריך היה לו, לרב] לומר! אמר ליה [לו] בתשובה: האי דלא קתני הכי [זה שרב יהודה בשם רב לא שנה כן] – משום שרב סבר לה [הריהו סבור] כריש לקיש, שאמר כי לשיטת רבנן [וחכמים] אלו, רק קדשי צדק הבית – היו בכלל העמדה והערכה, אבל קדשי מזבח – לא היו בכלל העמדה והערכה, ולכן אינם נפדים. ומעתה אי אפשר להעמיד את המשנה בכורות כולה כשיטת חכמים. שכן אף שאת הרישא [תחילת המשנה] יכולים להעמיד כחכמים החולקים על ר' שמעון, שכן קתני [שנינו] בה: ואם מתו – יפדו. ונאמר כרב יהודה בשם רב (הסבור כריש לקיש) שאף חכמים סבורים שיפדו, שכן דין קדשים אלה הריהו כדין קדשי מזבח (כיון שהוקדשו על מנת להימכר לצורך קרבנות), ואולם את הסיפא [סוף אותה משנה] אי אפשר להעמיד כחכמים שכן קתני [שנינו] בה: אם מתו – יקברו, ומדובר בה בשקדם הקדשם את מומם, ולשיטת חכמים דינם של אלו הוא לפריה (להסברו של ריש לקיש שקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה). ולכן הוצרך רב יהודה בשם רב לומר שהמשנה בכורות הרייה דווקא כשיטת ר' שמעון ולא כשיטת חכמים שבמשנתנו. ואיבעית אימא [ואם תרצה אמוך] באופן אחר, וכי אמנם שר' כר' יוחנן סבירא ליה [הריהו סבור]. שחכמים החולקים על ר' שמעון סבורים גם הם שקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה (ולכן אם מתו – יקברו), וניתן איפוא להעמיד את המשנה כשיטתם. ודקא קשיא [וזה שהיה קשה] לך "זו

תמורה

מסורת הש"ס

ה. עירובין פגא. תענית ו.א. כז.ב. מגילה ז.ב. יבמות מ.ב. קה.ב. כתובות ו.ג. לג.ב. גיטין כ.א. מו.ב. ע.א. קדושין טו.ב. ב"ק עא.א. ב"מ ס.ב. סנהדרין טו.א. שבעות לו.א. הוריות ג.א. ה.ב. זבחים מב.א. מנחות פח.ב. חולין עט.א. בכורות יד.ב. יז.א. ל.א. תמורה ל.ב. נדה ח.ג. נב.ב. ילק"ש תורה שמ.ב. שסט. תסט. תרט. תרסט. תתכה. תתקלד. תקלח. ילק"ש נ"ך תתרנ.

ו. בכורות יד.ב.

ז. ירושלמי ערלה פי"ג הי"ב.

ח. קדושין נח.א. חולין פח.ב. כרייתות כז.ב. תוספתא תמורה

פי"ד טו. תוי"כ ויקרא ז, יט. ילק"ש תורה תק.

ט. ירושלמי כלאים פי"ה ה"ו.

גרוסות

דאמר קדשי מזבח – מעיקרו בכתה"י חסר משפט זה.

אמר ליה בכתה"י: **אלא.**

ואלו הן הנקבriן יש בכת"י שבמשניות: **אלו הן הנקבriן.**

קדשים שהפילה במשניות:

קדשים שהפילו.

הפילה שליא יש בכת"י שבמשניות: **הפילו שליא.**

ושור הנסקל במשניות: **שור הנסקל.**

ואלו הן הנשרפין בכת"י שבמשניות: **אלו הן הנשרפין.**

והערלה וכלאי הכרם בב"ח: **וכלאי הכרם והערלה.**

את שדרכן לשרוף במשניות:

את שדרכו לישרף ובכת"י

שבמשניות: **את שדרכו לשרוף** ובדפו"י: **שדרכן לישרף.**

ואת שדרכן להקבר במשניות

את שדרכן ליקבר ובדפו"י

שדרכן להקבר.

וחוץ למקומן בכת"י שבמשניות:

חוץ למקומן.

